

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИКЛІЧНИХ КОЛИВАНЬ ЕМІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ

©2019 ПУРІЙ Г. В., СЛЮСАРЕНКО К. В., КУЛИШОВ В. В.

УДК 314.74

JEL: J11

Пурій Г. В., Слюсаренко К. В., Кулишов В. В. Дослідження циклічних коливань еміграції з України

Метою статті є дослідження циклічних коливань і тенденцій еміграції з України. Встановлено пріоритетні країни еміграції українців на сучасному етапі; проаналізовано коливання динаміки нетто-міграції українців та чисельності населення; досліджено динаміку чисельності трудових ресурсів; оцінено перспективні тенденції динаміки еміграції з України; ідентифіковано хвилі еміграції українців, представлено їх кількісні та якісні характеристики; окреслено основні принципи та пріоритети політики зайнятості населення країни. Україна помітно поступається більшості європейських країн за рівнем та якістю життя населення, і саме це спонукає до переїзду частину активних і амбітних осіб, які вбачають у міграції надійний спосіб поліпшення свого рівня життя. Українські мігранти здебільшого не конкурують у країнах призначення з місцевим населенням за престижні вакансії на ринку праці, а займають менш привабливі робочі місця. Деструктивним наслідком масової еміграції та погіршення політичної та економічної ситуації в країні стало стрімке скорочення чисельності населення України. За наявних тенденцій міграції наступна хвиля еміграції спричинить виїзд з України працездатної молоді, що становить загрозу депопуляції та економічної кризи. Нерівномірність структури населення із переважаючою кількістю соціально незахищених верств населення унеможливує економічний розвиток країни. Обґрунтовано, що існує потреба у проактивній, гнучкій та сек'юритизованій політиці зайнятості населення в Україні. В умовах розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки Україна повинна підтримувати впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на ринку праці, просувати нові типи соціальних і трудових відносин, а також нові підходи до сучасного управління трудовими ресурсами.

Ключові слова: глобалізація, ринок праці, міграційні процеси, міжнародна трудова міграція, еміграція, циклічні коливання, хвилі еміграції.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-36-42>

Рис.: 5. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 15.

Пурій Ганна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки, Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (вул. Медична, 16, Кривий Ріг, 50051, Україна)

E-mail: puriy_av@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4226-4445>

Слюсаренко Катерина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри міжнародної економіки, Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (вул. Медична, 16, Кривий Ріг, 50051, Україна)

E-mail: slusarenko_kv@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2072-2997>

Кулишов Володимир Васильович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки, Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (вул. Медична, 16, Кривий Ріг, 50051, Україна)

E-mail: kulishov_vv@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8527-9746>

УДК 314.74

JEL: J11

UDC 314.74

JEL: J11

Пурій А. В., Слюсаренко Е. В., Кулишов В. В. Исследование циклических колебаний эмиграции из Украины

Целью статьи является исследование циклических колебаний и тенденций эмиграции из Украины. Установлены приоритетные страны эмиграции украинцев на современном этапе; проанализированы колебания динамики нетто-миграции украинцев и численности населения; исследована динамика численности трудовых ресурсов; оценены перспективные тенденции динамики эмиграции из Украины; идентифицированы волны эмиграции украинцев, представлены их количественные и качественные характеристики; обозначены основные принципы и приоритеты политики занятости населения страны. Украина заметно уступает большинству европейских стран по уровню и качеству жизни населения, и именно это побуждает к переезду часть активных и амбициозных лиц, которые видят в миграции надежный способ улучшения своего уровня жизни. Украинские мигранты в большинстве своем не конкурируют в странах назначения с местным населением за престижные вакансии на рынке труда, а занимают менее привлекательные рабочие места. Деструктивным следствием массовой эмиграции и ухудшения политической и экономической ситуации в стране стало стремительное сокращение численности населения Украины. При существующих тенденциях миграции следующая волна эмиграции повлечет выезд из Украины трудоспособной молодежи, что несет в себе угрозу депопуляции и экономического кризиса. Неравномерность структуры населения с преобладающим количеством социально незащищенных слоев населения делает невозможным экономическое развитие страны. Обосновано, что существует потребность в проактивной, гибкой и секьюритизированной политике

Puriy H. V., Slyusarenko K. V., Kulishov V. V. Researching the Cyclical Fluctuations of Emigration from Ukraine

The article is aimed at researching the cyclical fluctuations and tendencies of emigration from Ukraine. Priority countries of emigration of Ukrainians at the present stage are determined; fluctuations in the net migration of Ukrainians along with the population numbers are analyzed; dynamics of the workforce volumes are explored; promising tendencies in emigration from Ukraine are evaluated; waves of emigration of Ukrainians are identified, their quantitative and qualitative characterizations are presented; basic principles and priorities of the country's employment policy are outlined. Ukraine is significantly inferior to most European countries in terms of the level and quality of life of the population, and this is what prompts the relocation of some active and ambitious individuals who see migration as a reliable way to improve their standard of living. For the most part, Ukrainian migrants do not compete in destination countries with the local population for prestigious job vacancies in the labor market, but occupy less attractive jobs. A destructive consequence of mass emigration and the deterioration of the political and economic situation in the country is a rapid decline in the population of Ukraine. With the current migration tendencies, the next wave of emigration will lead to the departure of able-bodied young people from Ukraine, which carries the threat of depopulation and economic crisis. The uneven structure of the population with the predominant number of socially unprotected segments of the population makes economic development impossible for the country. It is substantiated that there is a need for proactive, flexible and securitized policy of employment of the population in Ukraine. With the devel-

занятости населения в Украине. В условиях развития информационного общества и цифровой экономики Украина должна поддерживать внедрение информационно-коммуникационных технологий на рынке труда, продвигать новые типы социальных и трудовых отношений, а также новые подходы к управлению трудовыми ресурсами.

Ключевые слова: глобализация, рынок труда, миграционные процессы, международная трудовая миграция, эмиграция, циклические колебания, волны эмиграции.

Рис.: 5. **Табл.:** 1. **Библ.:** 15.

Пурий Анна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики, Криворожский экономический институт Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана (ул. Медицинская, 16, Кривой Рог, 50051, Украина)

E-mail: puriy_av@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4226-4445>

Слюсаренко Екатерина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой международной экономики, Криворожский экономический институт Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана (ул. Медицинская, 16, Кривой Рог, 50051, Украина)

E-mail: slusarenko_kv@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2072-2997>

Кулишов Владимир Васильевич – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры международной экономики, Криворожский экономический институт Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана (ул. Медицинская, 16, Кривой Рог, 50051, Украина)

E-mail: kulishov_vv@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8527-9746>

opment of the information society and the digital economy, Ukraine should support the introduction of information and communication technologies in the labor market, promote new types of social and labor relations, as well as new approaches to management of human resources.

Keywords: globalization, labor market, migration processes, international labor migration, emigration, cyclical fluctuations, waves of emigration.

Fig.: 5. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 15.

Puriy Hanna V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of International Economics, Kryvyi Rih Economic Institute of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (16 Medychna Str, Kryvyi Rih, 50051, Ukraine)

E-mail: puriy_av@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4226-4445>

Slusarenko Kateryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Head of the Department of International Economics, Kryvyi Rih Economic Institute of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (16 Medychna Str, Kryvyi Rih, 50051, Ukraine)

E-mail: slusarenko_kv@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2072-2997>

Kulishov Volodymyr V. – D. Sc. (Pedagogy), Professor, Professor of the Department of International Economics, Kryvyi Rih Economic Institute of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (16 Medychna Str, Kryvyi Rih, 50051, Ukraine)

E-mail: kulishov_vv@kneu.dp.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8527-9746>

У сучасних глобальних тенденціях розвитку людства ключовою проблемою визначено трансформацію світової системи та пріоритетну роль міждержавної взаємодії. Одним із головних викликів в Україні постає необхідність формування розвинутого національного ринку праці, інтегрованого в глобальну економічну систему, та створення ефективного механізму регулювання міждержавного обміну трудовими ресурсами.

Гострі кризові явища політичного, соціально-економічного та гуманітарного характеру, які стали причиною безпрецедентного зростання безробіття в умовах значної різниці життя та рівня заробітної плати в Україні та країнах Заходу, відсутності перспектив професійного зростання переважної більшості громадян працездатного віку, породили сплеск еміграційних настроїв населення, зумовили стрімке зростання еміграції українських громадян.

Дослідження актуальних питань міжнародної міграції проведено такими зарубіжними та вітчизняними вченими, як Аранго Дж., Іноземцев В. Л., Гаганець М., Кард Д., Кастельс С., Коен Дж., Лалонде Р., Лі Е., Мартін П., Массей Д., Міллер М., Тейлор Дж., Філіпс К., Фридман Р., Харіс Дж. Р., Гайдучький А., Грущинська Н. М., Івахнюк І. В., Лапшина І. А., Мокій А. І., Пелех О. Б., Пітюлич М. І., Якубовський С. О. та ін.

Завданнями статті є дослідження циклічних коливань та тенденцій еміграції з України, встановлення пріоритетних країн еміграції українців на сучасному етапі, аналіз коливань динаміки нетто-міграції, дослідження чисельності трудових ресурсів, оцінка перспективних тенденцій еміграції, ідентифікація

хвиль еміграції українців та їх кількісних і якісних характеристик, окреслення основних принципів щодо пріоритетів політики зайнятості населення України.

В емігрантів кожного періоду були свої особливі причини та мотивації. Для того, щоб глибоко проаналізувати міграційні процеси, звернемося до чинників і змін, що відбувалися у світовій економіці, під впливом яких формувалися міжнародні міграційні тенденції. В. Л. Іноземцев у своїх дослідженнях відзначає роль європейських країн у розвитку міграційних процесів світу, а також відмічає першочергове значення матеріальних потреб людства в міграціях [1].

Д. Массей виділяє чотири історичних періоди в розвитку міжнародної міграції [2], серед яких основний – це індустріальний період (початок XIX ст.). Приблизно до 20-х рр. XX ст. країни Європи були переважно країнами еміграції, найбільша кількість мігрантів покинули Британські острови, Італію, Австро-Угорщину, Німеччину, Іспанію [2, р. 36]. При цьому Д. Массей вважає, що «масова міграція зіграла важливу роль у соціальній, економічній і демографічній трансформації Європи» [2]. Факторами впливу на міжнародну міграцію були структурна трансформація європейських країн по мірі їх індустріалізації та включення в торговельні відносини, а також велика різниця в рівні доходів на душу населення між країнами Європи та Нового Світу [2, р. 2]. Мобільність населення, якій сприяли низькі тарифи, відкритість кордонів для товарів і капіталу, ліберальна міграційна політика приймаючих країн і період постіндустріальної міграції (із середини 1960-х років), автор пов'язує з трансформацією міграції у глобальне явище, коли

кількість і різноманітність країн походження і приймаючих країн різко збільшилася [2, р. 4–5]. Естафета домінуючих країн походження мігрантів була перехоплена країнами «третього світу», що розвивалися. Основні потоки мігрантів прямували з індустріальних до постіндустріальних суспільств.

Міграційна активність населення, і, зокрема, виїзди за кордон з метою працевлаштування, є невідмінною рисою сучасного глобалізованого світу. Розвиток новітніх технологій, розширення ТНК, низький рівень добробуту громадян у країнах з ринками, що виникають, військові конфлікти тощо сприяють переміщенню населення по всіх куточках планети.

Розрив у економічному розвитку країн призводить до того, що основні потоки мігрантів формуються з відносно невеликої кількості країн світу [3]. За сучасними оцінками, у світі налічується 244 мільйони міжнародних мігрантів (або 3,3% населення). Хоча переважна більшість людей у світі продовжують жити в країні, в якій вони народилися, все більше людей мігрують в інші країни, особливо в межах свого регіону. Робота є основною причиною, з якої люди мігрують на міжнародному рівні, і трудящі-мігранти складають переважну більшість міжнародних мігрантів у світі, більшість з яких живуть у країнах з високим рівнем доходу. Глобальне переміщення населення знаходиться на рекордно високому рівні: кількість внутрішньо переміщених осіб перевищує 40 мільйонів, а число біженців – 22 мільйони [4].

Однією з ключових тенденцій розвитку міграційних процесів в умовах глобалізації є поступова зміна статевої структури трудових мігрантів. Наприклад, чисельність українських жінок-мігрантів не поступається чисельності мігрантів-чоловіків, а причинами виїзду вітчизняних фахівців на роботу за кордон є збільшення безробіття та вимушена в умовах ринку праці неповна зайнятість, недофінансування системи державної підтримки безкоштовної освіти та медичної допомоги змушує населення самостійно покривати витрати, що є певним викликом до міграційних рухів.

Українські довгострокові трудові мігранти зайняті переважно у сферах будівництва (45%), виробництва (12%) та побутових послуг (12%). Серед короткострокових трудових мігрантів більша частка зайнятих у сільському господарстві (11%), велика кількість працівників у будівництві (37%) [5].

Основними країнами призначення українських довгострокових трудових мігрантів у 2017 р. були Німеччина, Польща, США, Канада та інші (рис. 1).

Україна помітно поступається більшості європейських країн за рівнем та якістю життя населення, і саме це спонукає до переїзду частину активних і амбітних осіб, які вбачають у міграції надійний спосіб поліпшення свого рівня життя.

Отримані результати коливань нетто-міграції українців з 1962 по 2017 рр. у динаміці свідчать про їх циклічний характер (рис. 2).

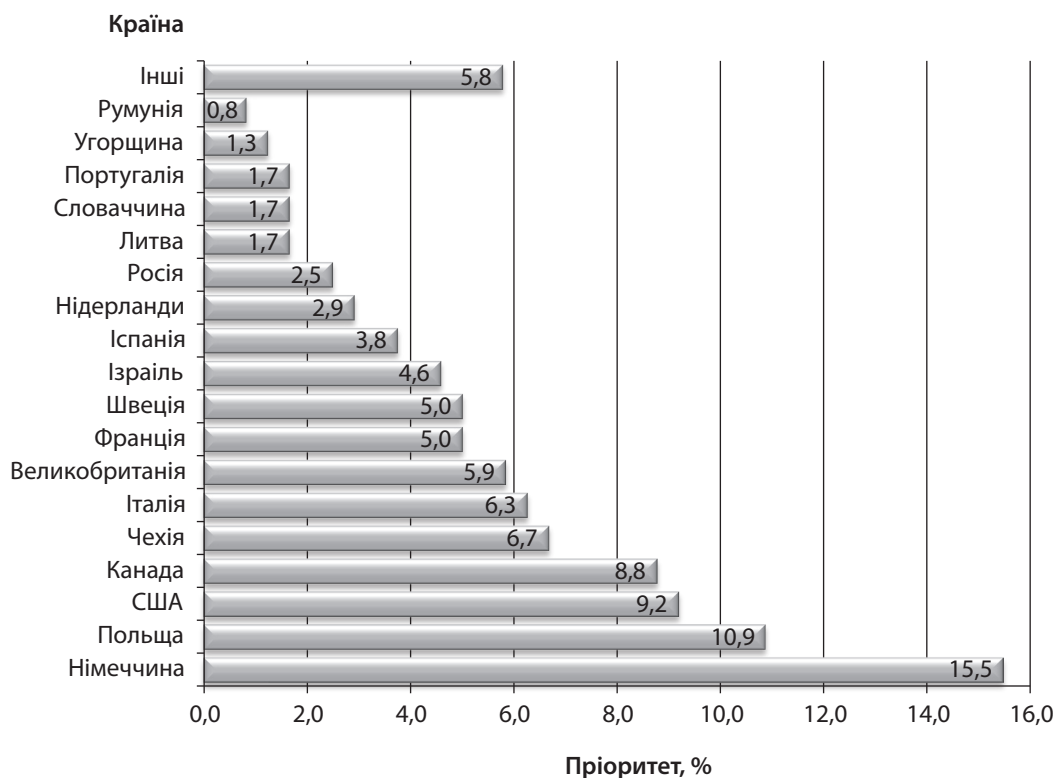

Рис. 1. Пріоритетні країни еміграції українців у 2017 р., %

Джерело: побудовано за даними [5].

Нетто-міграція,
тис. осіб

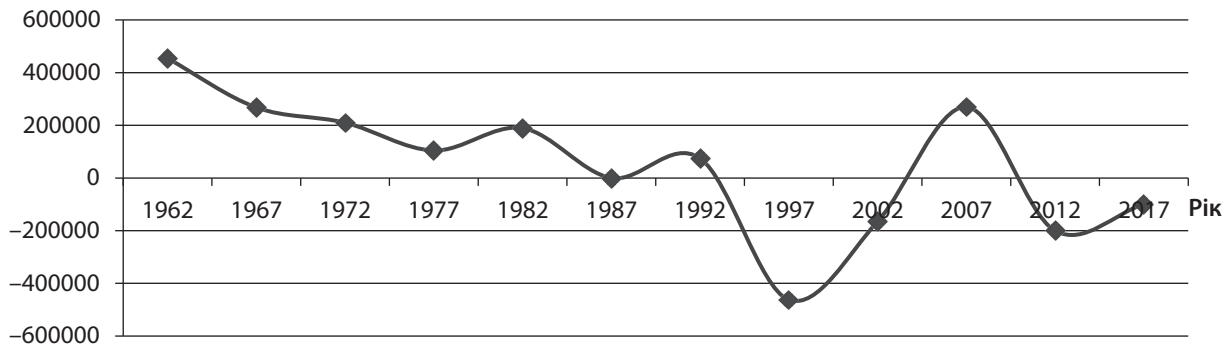

Рис. 2. Динаміка нетто-міграції українців з 1962 по 2017 рр., тис. осіб

Джерело: побудовано за даними [6].

Українах, що є західними сусідами України або знаходяться на відносно невеликій відстані, рівні оплати праці є помітно вищими за вітчизняні. У більш, ніж половині країн ЄС бізнес пропонує заробітну плату у 2–4 рази вищу за середній по Україні рівень у перерахунку в євро за паритетом купівельної спроможності. Отже, Україна суттєво програє сусідам із ЄС і за номінальним рівнем оплати праці, і за рівнем споживчих можливостей, що продовжує виконувати роль каталізатора міграційних процесів та відтоку найбільш активної частини населення в пошуках гідних заробітків [8; 9].

Українські мігранти здебільшого не конкурують у країнах призначення з місцевим населенням за престижні вакансії на ринку праці, а займають менш привабливі робочі місця: відносна більшість українських трудових мігрантів (41,6%) є представниками найпростіших професій, понад чверть становлять кваліфіковані робітники, кожен сьомий мігрант працює у сфері торгівлі та послуг, і лише кожен одинадцятий – як професіонал, фахівець або технічний службовець [7].

Стрімке зростання еміграції після 2014 р. свідчить про п'яту хвилю еміграції українців. У 2014–2015 рр. близько 900 тисяч громадян України, внаслідок військових дій на сході, отримати статус біженців в інших країнах. З них майже 750 тисяч – у Росію, 81 тисяча осіб – у Білорусь. В інші країни Європи та світу мігрувало менше ніж 5 тисяч біженців [10].

З 2016 р. на перше місце в потоці емігрантів знову вийшли економічні чинники: різке падіння рівня життя обумовило масову еміграцію українців за кордон, а з 2017 р., після запровадження безвізового режиму, стали головними чинниками зростання прихованої (нелегальної) еміграції [10].

Деструктивним наслідком масової еміграції та погіршення політичної та економічної ситуації в країні стало стрімке скорочення чисельності населення України з 1994 р. по теперішній час (рис. 3).

Відповідно відбулося і скорочення чисельності працездатного населення в Україні (рис. 4).

Теоретико-історичні дослідження хвиль еміграції українців підтверджуються графічно (рис. 5), а отже, перспективна проекція коливань зовнішньої міграції на основі динаміки еміграції за 1987–2019 рр. свідчить про ймовірну шосту хвилю еміграції (табл. 1).

Прогнозована шоста хвиля має також економічне підґрунтя. Згідно з даними опитування [5], проведеного компанією Research & Branding Group у червні 2017 р., третина жителів України (33%) при нагоді готові назавжди покинути Україну та переїхати в іншу країну на постійне місце проживання.

Найбільш потужні емігрантські настрої серед молоді до 30 років (55% з них готові покинути країну), а найменше – серед тих, кому за 60 (10%). Серед тридцятирічних готові емігрувати 47%, серед сорокарічних – 38%, серед п'ятдесятирічних – 28% [10].

Як вихідна точка, дані впливу вищої освіти на заробітну плату дають певне уявлення про те, наскільки важливим є освіта для успіху на міжнародному ринку праці. Існуюча ситуація показує суттєві відмінності у відношенні до освіти в усьому світі. Тому в Україні, як і в інших країнах, багато людей поділяють необхідність вищої освіти для успіху на ринку праці. Проте вплив освіти в Україні на заробітну плату невеликий, а отже, можна передбачити подальшу освітню еміграцію населення.

Економічний вплив міграції має одразу три вектори наслідків: ринок праці, державний бюджет і економічне зростання. Досить неоднозначним є вплив міграції молоді на економічний потенціал держави. У «Дебатах з міграційної політики» зазначено, що «...міграція населення, яке інтенсивно навчалася, часто зумовлена поганим інформаційним сприйняттям, що, своєю чергою, призводить до публічного антагонізму та міграції» [14]. Ці негативні моменти загрожують зусиллям адаптації міграційної політики до нових економічних і демографічних проблем, що стоять перед багатьма країнами та перед Україною зокрема.

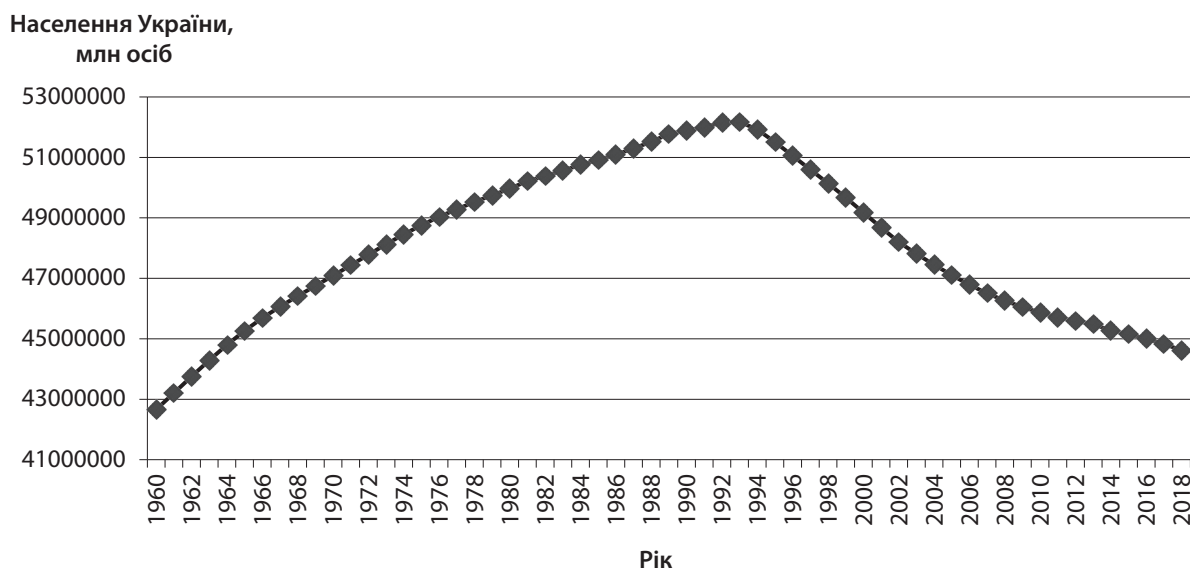

Рис. 3. Динаміка чисельності населення України з 1960 по 2018 рр., млн осіб

Джерело: побудовано за даними [11].

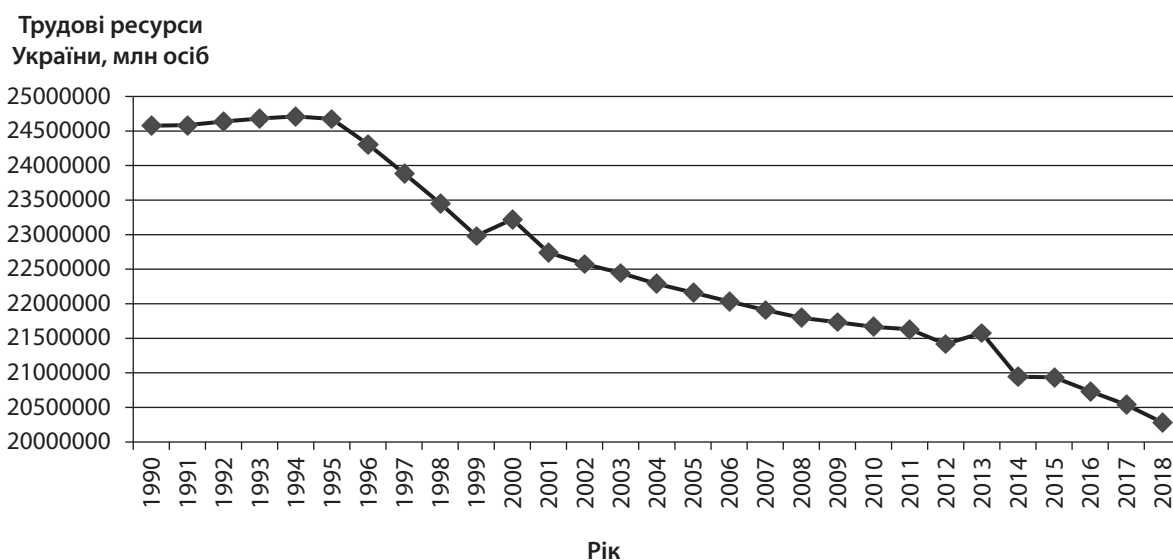

Рис. 4. Динаміка чисельності трудових ресурсів в Україні з 1990 по 2018 рр., млн осіб

Джерело: побудовано за даними [12].

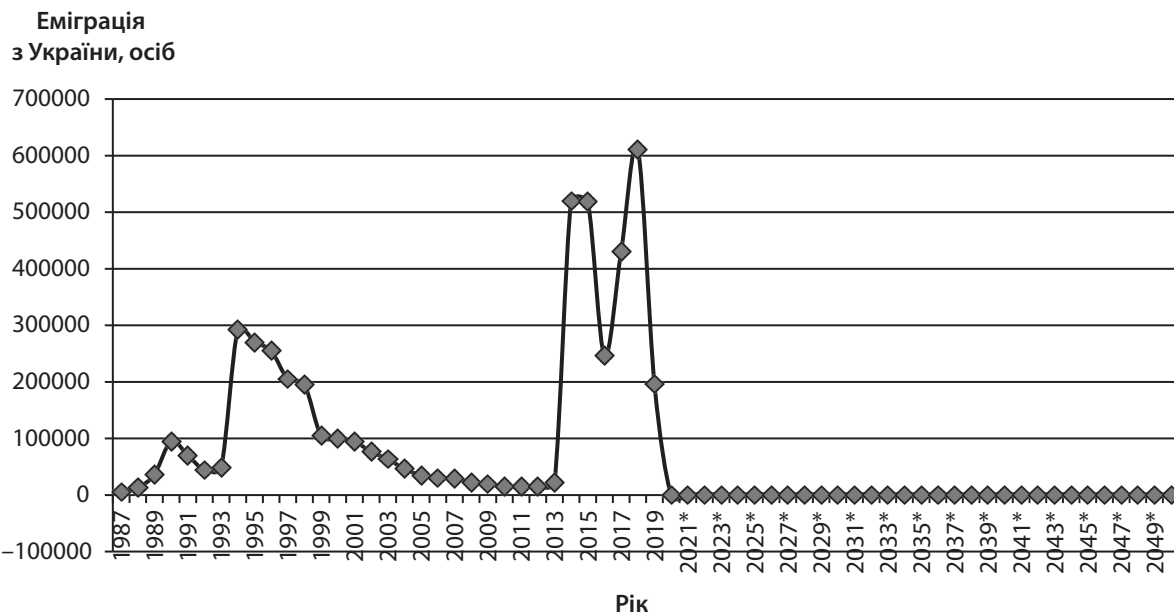
За наявних тенденцій міграції шоста хвиля спричинить виїзд з України працездатної молоді, що є загрозою депопуляції та економічної кризи. Нерівномірність структури населення із переважаючою кількістю соціально незахищених верств населення унеможливає економічний розвиток країни.

Зазначене свідчить про високу ймовірність неконтрольованої депопуляції в майбутньому та, як наслідок, – економічну стагнацію країни.

Отже, ефективна політика запобігання еміграції та залучення повернення мігрантів до України передбачає загальну економічну політику, спрямовану на поліпшення бізнес-середовища, покращення інвестиційного клімату, захист прав власності та освітні реформи, включаючи більшу автономію навчальних закладів, їх тісніше співробітництво з підприємствами

та впровадження ефективного «навчання впродовж життя» [15].

Беручи до уваги всі виклики та слабкі сторони сучасних трансформацій на ринку праці, слід зазначити, що існує потреба у проактивній, гнучкій і сек'юритизованій політиці зайнятості в Україні, яка розвивається шляхом соціальних та економічних реформ; а також потреба в пошуку ефективних методів регулювання ринку праці. Таким чином, в умовах розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки, Україна повинна підтримувати впровадження ІКТ на ринку праці, просувати нові типи соціальних і трудових відносин, нові підходи щодо управління, а саме:

Примітка: * – перспективна проєкція коливань зовнішньої міграції на основі динаміки еміграції за 1987–2019 рр.

Рис. 5. Динаміка еміграції з України, осіб

Джерело: побудовано за даними [13].

Таблиця 1

Хвилі еміграції українців, їх кількісні та якісні характеристики

Хвиля еміграції	Період, роки	Кількість емігрантів, осіб	Характеристика
I хвиля	1870–1914	254 376	Економічна, «еміграція революційна»
II хвиля	1923–1939	11 000	Політична та економічна, «військова еміграція»
III хвиля	1946–1959	80 000	Політична, «еміграція інакодумців»
IV хвиля	1991–2013	216 587	Політична та економічна, «еміграція перебудови»
V хвиля	2014 – теперішній час	2 588 472	Економічна, «бізнес-еміграція»
VI хвиля*	2020*–2047*	*	Економічна, «еміграція молодих професіоналів»

Примітка: * – складено авторами на основі власних досліджень.

- ✦ сприяння діджиталізації управління людськими ресурсами (включаючи більш ефективний процес наймання, електронне навчання, електронну оцінку, цифрові програми для лідерства та віртуальну співпрацю для кращого прийняття рішень);
- ✦ розвиток і підтримку нестандартних форм зайнятості з посиленням їх переваг;
- ✦ розгляд віртуальної мобільності робочої сили як одного з рішень проблеми просторової мобільності.

Економічна політика держави повинна відповідати викликам національної системи соціального захисту та конкретизувати вимоги щодо її подальшого розвитку з урахуванням впливу нових трансформацій на ринку праці. Більше того, необхідно переглянути основні принципи взаємодопомоги та солідарності. Змінити характер своєї діяльності мають і профспілки, які вважаються важливим інструментом регулювання нестандартних форм зайнятості. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Иноземцев В. Л.** Иммиграция в современном мире: новая проблема нового столетия. *Социологические исследования*. 2003. № 4. С. 64–72.
2. **Massey D. S.** Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. USA : University of Pennsylvania, 2003. 42 p.
3. **Юрченко С. О., Юрченко О. Є.** Міжнародна міграція населення на сучасному етапі: тенденції та проблеми. *Бізнес Інформ*. 2017. № 9. С. 14–19.
4. **World Migration Report 2018.** / United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2018. URL: <https://www.iom.int/wmr/>
5. **Migration moods of Ukrainians, 2017.** Europe without barriers. URL: <https://english.europeweb.org.ua/migration-moods-of-ukrainians-survey/>
6. **Net migration.** United Nations Population Division. World Population Prospects: 2017 Revision / Official web-site of The World Bank Group. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?end=2017&locations=UA&start=1962&view=chart>

7. Демографічна та соціальна статистика: Населення та міграція. 2017 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. **Dołęgowski T., Hushko S., Kulishov V.** Problems of Instability of the World Economy Under Globalization. In: Society. Integration : Educatoin Proceedings of the International Scientific Conference (May 26–27th, 2017). *Rezezhne: Rezezhne Academy of Technologies*. 2017. Vol. IV. P. 213–222.

9. **Slyusarenko K., Maksymova I., Beskrovna A.** International economic relations of Ukraine and the EU. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*. 2018. T. 30. Nr. 5. S. 76–82.

10. Українське суспільство: міграційний вимір : національна доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.

11. Population, total. United Nations Population Division. World Population Prospects: 2019 Revision / Official web-site of The World Bank Group. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=UA>

12. Labor force, total. Derived using data from International Labour Organization, ILOSTAT database and World Bank population estimates. Labor data retrieved in April 2019 / Official web-site of The World Bank Group. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=UA>

13. Населення / Державна служба зайнятості. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

14. ILO, 2017 / Official web-site of International Labour Organization. URL: <http://www.ilo.org>

15. **Puriy H., Bahashova N., Kotane I.** Information security of human resource mobility under integration conditions. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*. 2018. T. 26. Nr. 1. S. 34–42.

REFERENCES

"Demohrafichna ta sotsialna statystyka: Naseleunia ta mihratsiia. 2017 r." [Demographic and Social Statistics: Population and Migration. 2017]. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Dołegowski, T., Hushko, S., and Kulishov, V. "Problems of Instability of the World Economy under Globalization". *Society. Integration : Educatoin Proceedings of the International Scientific Conference (May 26-27th, 2017)*, vol. IV. *Rezezhne: Rezezhne Academy of Technologies*, 2017. 213-222.

"ILO, 2017". Official web-site of International Labour Organization. <http://www.ilo.org>

Inozemtsev, V. L. "Immigratsiya v sovremennom mire: no-vaya problema novogo stoletiya" [Immigration in the modern world: a new problem for the new century]. *Sotsiologicheskiye issledovaniya*, no. 4 (2003): 64-72.

"Labor force, total. Derived using data from International Labour Organization, ILOSTAT database and World Bank population estimates. Labor data retrieved in April 2019". Official web-site of The World Bank Group. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN?locations=UA>

"Migration moods of Ukrainians, 2017. Europe without barriers". <https://english.europewb.org.ua/migration-moods-of-ukrainians-survey/>

Massey, D. S. *Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century*. USA: University of Pennsylvania, 2003.

"Naseleunia" [Population]. Derzhavna sluzhba zainiatosti. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

"Net migration. United Nations Population Division. World Population Prospects: 2017 Revision". Official web-site of The World Bank Group. <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?end=2017&locations=UA&start=1962&view=c hart>

"Population, total. United Nations Population Division. World Population Prospects: 2019 Revision". Official web-site of The World Bank Group. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=UA>

Puriy, H., Bahashova, N., and Kotane, I. "Information security of human resource mobility under integration conditions". *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*, vol. 26, no. 1 (2018): 34-42.

Slyusarenko, K., Maksymova, I., and Beskrovna, A. "International economic relations of Ukraine and the EU". *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*, vol. 30, no. 5 (2018): 76-82.

Ukrainske suspilstvo: mihratsiinyi vymir : natsionalna dopovid [Ukrainian Society: A Migration Dimension: A National Report]. Kyiv, 2018.

"World Migration Report 2018". United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2018. <https://www.iom.int/wmr/>

Yurchenko, S. O., and Yurchenko, O. Ye. "Mizhnarodna mihratsiia naseleunia na suchasnomu etapi: tendentsii ta problemy" [International migration of the population at the present stage: trends and problems]. *Biznes Inform*, no. 9 (2017): 14-19.